

KEHITTÄMISRAPORTTI ESTEETÖN KORKEAKOULU –HANKKEESTA 2008 - 2009

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kehitysprosessi

Hannele Pietiläinen

Kehittämishankeraportti
Huhtikuu 2010

Tekijä(t) Pietiläinen, Hannele	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	Päivämäärä 15.05.2010
	Sivumäärä 29	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi KEHITTÄMISHANKERAPORTIN NIMI Esteetön korkeakouluopiskelu hankkeesta 2008-2009, KTAMK:n kehitysprosessi		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) HIRVONEN, Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä: Esteetön korkeakouluopiskelu –hankkeen (2008-2009) kehittämistehtävänä on ollut kartoittaa korkeakouluopiskeluun liittyviä esteitä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa (KTAMK) ja luoda pedagoginen toimintamalli ohjaustyössä opiskelun esteiden poistamiseksi. Hanke on toteutettu yhteistyössä Rovaniemen ammattikorkeakoulun kanssa. Hankkeen tavoitteet olivat: 1. Selvittää opintoasioihin liittyviä, esteetöntä opiskelua vaikeuttavia tekijöitä 2. Selvittää viestintäkanavien hyödyntämistä esteettömän opiskelun tukemiseksi 3. Järjestää koulutusta ammattikorkeakoulun henkilöstölle esteettömän opiskelun tukemisen ohjaamisessa 4. Toteuttaa esteettömän opiskelun ja oppimisen, erilaisten psykososiaalisten ja pedagogisten toimintamallien jalkauttamista ja testaamista 5. Jatkaa selvityksiä lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksien (luki) laajuudesta ja tarvittavasta tuesta. Hankkeen toiminnassa on keskitytty koulutukseen ja tiedottamiseen esteettömyydestä. Lisäksi on kartoitettu oppimisvaikeuksia, luki- ja mielenterveysongelmia sekä on kehitetty ohjaustyötä esteettömän oppimisen edistämiseksi. Moniammatillinen verkostomainen toimintamalli on ollut käytössä, erityisesti psykososiaalisen tuen kysymyksissä. Hankkeen aikana esteettömyystietoisuus on jonkin verran lisääntynyt tehdyn kyselyn perusteella. KTAMK:n kaikille opiskelijoille ja opettajille suunnattiin kysely (N=1400) ja vastauksia saatiin 11. Esteettömyys on kehittyvä asia korkeakouluopiskelussa. Yksilöllisyys opiskelijoiden ohjauksessa lienee tavoite, joka strategisesti priorisoituu periaatteena Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa.		
Avainsanat (asiasanat) esteettömyys, mielenterveys, opiskelukyky, oppimisvaikeudet, verkostomainen ohjaus		
Muut tiedot		

Author(s) Pietiläinen, Hannele	Type of publication Development project report	Date 15.05.2010
	Pages 28	Language finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title TITLE Equality in the University of Applied Sciences - the developmental process in the Kemi-Tornio University of Applied Sciences		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) HIRVONEN, Maija		
Assigned by		
Abstract Equality in universities –project has been actual in Kemi-Tornio University of Applied Sciences during the year 2008. The developmental assignment has been to identify equality problems and to improve the educational model, which could have a relevant function in guidance. The project had several goals: <ol style="list-style-type: none">1. To make clear equality problems in the university studies2. To produce intranet in guidance3. To organise education and information about equality4. To develop a guidance model5. To develop teaching in learning and writing problems (=dyslexia) The actions of the project concentrated in information sharing and awareness on accessibility to the staff and students of the university. Concerning the learning difficulties the focus has been on mental health disorders and dyslexia. The educational network model has been developed, especially with the psychosocial support. The awareness of equality among the teachers and students (together 11 answers) has increased a little in Kemi-Tornio university of Applied Sciences. We send questions to all staff members and students in the university (N=1400). We have got eleven answers (N=1400). In the educational strategy of the Kemi-Tornio university of Applied Sciences the individuality principle has been set as a main goal until the year 2012.		
Keywords equality, guidance learning difficulties, mental health, network the ability to study		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 HANKKEESSA KÄYTETYISTÄ KÄSITTEISTÄ.....	3
2.1 Esteettömyys	3
2.2 Opiskelukyky	4
2.3. Neurobiologiset oppimisvaikeudet osana hyvinvointia	5
2.4 Käsityksiä mielenterveydestä	6
3. HANKKEEN TAVOITTEET JA ORGANISAATIO.....	8
4. HANKKEEN TOIMINTA.....	11
4.1. Toimintaympäristön esteettömyys	11
4.2. Opiskelun esteettömyys ja opiskelutaidot.....	12
4.2.1 Oppimisen esteiden kartoitusta	13
4.2.2. Esteettömyys www-sivusto	14
4.2.3. Pienryhmätoiminta esteettömän opiskelun turvaamiseksi.....	14
4.2.4. Moniammatillinen yhteistyömalli.....	15
4.3. Pedagoginen osaaminen ja esteettömän opiskelun tuki	16
5. TIEDOTTAMINEN HANKKEESSA	20
6. HANKKEEN TOTEUTTAMAT ARVIOINNIT.....	21
7. HANKKEEN TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN.....	23
8. POHDINTA	23
LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Valtakunnallinen ESOK-hanke toimi vuosina 2007-2009. Hankkeen tavoite oli korkea-asteen opetuksen ja opiskelun fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen esteettömyyden kehittäminen siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta opiskella yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Esteetön opiskelu 2008 – hanke on ollut Rovaniemen ammattikorkeakoulun hallinnoima hanke OPMn tukirahoituksella. Yhteistyökumppanina hankkeessa on ollut Kemi-Tornio ammattikorkeakoulu. Hanke on ollut jatkoa aikaisemmin toteutetulle opiskelijahyvinvointi -hankkeelle "Terve fiilinki - parempi meininki " 2005 – 2006, jolloin hankkeessa oli mukana Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Rovaniemen ammattikorkeakoulu ja Turun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysala. (Terve fiilinki – parempi meininki opiskelijahyvinvointi - hankkeen loppuraportti ,2006).

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun osalta Esteetön opiskelu 2008 – hanke on ollut jatkumo opiskelijoiden opiskelukykyisyyden turvaamiseksi. Kemi- Tornion ammattikorkeakoulun (KTAMK) ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun (RAMK) yhteisessä hankkeessa, joka toteutettiin vuonna 2008 ja 2009 keskityttiin KTAMK:ssa oppimisvaikeuksien, erityisesti LUKI-vaikeuksien sekä mielenterveysongelmien tuomien oppimisvaikeuksien tukemiseen ja ohjauksen toimintamallien luomiseen. Koska hankkeen kesto aktiivisena toimintana oli vuoden mittainen, niin toiminnan jalkauttaminen jatkuu hankkeen päätyttyä.

Korkeakoulupolitiikassa on noussut 2000-luvulla esille yhdenvertaisen opiskelumahdollisuuden korostaminen ja asiaa edistävänä on ollut lainsäädäntö. Suomen perustuslain (731/1999) mukaan esteettömyyden taustalla on lähtökohtana tasa-arvo. Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön rakentamista kaikille sopivaksi ja palvelujen yhtäläistä saavutettavuutta. Yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaisesti ketään ei voi syrjiä etnisen tai kansallisen alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Esteettömän opiskelun tavoitteena on tasavertaisuus ja saavutettavuus. Koulutuksen näkökulmasta yksilöllisen tuen tarpeiden huomioiminen on edellytyksenä tasa-arvoisten oppimisedellytysten takaamiseksi. Inklusio tarkoittaa jokaisen oikeutta osallistua yhdenvertaisena jäsenenä

yhteiskunnan toimintaa. Käytännössä se tarkoittaa osallisuutta ja yhteisyyttä, jolloin perustana ovat ihmisoikeudet ja tasa-arvo, mihin kuuluvat yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. Se ei ole tietty saavutettu tila, vaan se on jatkuvaa oppimisen ja osallistumisen esteiden purkamista koulussa ja koko yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2007; Pirttimäki ,2007)

2 HANKKEESSA KÄYTETYISTÄ KÄSITTEISTÄ

Käytetyistä käsitteistä *opiskelukyky* on keskeisin KTAMK:n ja RAMK:n *Esteetön korkeakoulu-* hankkeen näkökulmasta. Ajatuksena oli, että opiskelijan perustehtävä on oppiminen (Perttula,11.2008). Kemin osuudessa painottuivat käsitteet *neurobiologinen oppimisvaikeus* ja *mielenterveys* sekä *verkostotyöskentely* sekä *psykososiaalisen hyvinvoinnin tukeminen*

2.1 Esteettömyys

Esteettömyyskäsite hankkeessa viittaa valtakunnallisen ESOK-hankkeen määritelmään esteettömyydestä.

"Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteuttamista siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esteettömyys koskettaa yliopistossa kaikkia opiskelijoita ja koko henkilöstöä, mutta erityisen tärkeää se on yliopistoyhteisön jäsenille, joilla on jokin vamma, jotka ikääntyvät tai kuuluvat kulttuurisiin tai kielellisiin vähemmistöihin." (<http://esok.fi>)

Elämisen taidot kuuluvat hyvinvointiin ja terveyteen. Elämän eri osa-alueita ovat arvot, tavoitteet, elämäntapahtumat, elintavat ja fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen tilanne. Esteettömyys ei ole vain fyysisten esteiden poistamista, vaan laajemmin ympäristön luomista sellaiseksi, että jokainen yksilö voi ominaisuuksistaan huolimatta elää ja opiskella ilman esteitä. (Perustuslaki 731/1999,62§, yhdenvertaisuuslaki 21/2004)

2.2 Opiskelukyky

Opiskelukykyyn (Kunttu,2006) vaikuttavat osatekijät ovat auttaneet hahmottamaan niitä mahdollisia esteitä, jotka vaikuttavat opiskeluun. Hankkeen tavoitteena on ollut selvittää opiskelukykyyn liittyvien tekijöiden merkitys ja opiskelukyvyn tukeminen tarve opiskelun esteitä poistamalla. (Kunttu.2006; Euramaa 2007)

Opiskelukykyyn vaikuttavat tekijät ja niissä olevat esteet ovat yhteydessä keskenään. Tässä hankkeessa selvitetään opiskelukykyyn liittyviä tekijöitä, jotka ovat avainasemassa esteettömän opiskelun turvaamiseksi.

OPISKELUKYKY

~ mikä vaikuttaa opiskeluun

→ opiskelukyvyn tukeminen = esteettömyydestä huolehtimista

- Opetus ja ohjaus
- Opiskeluympäristö ja -yhteisöt
- Opiskelun toteuttamisen taidot
- Minä opiskelijana, oppijana, asiantuntijana
- Terveys, elämä, hyvinvointi

Sirpaliisa Euramaa
Opintopsykologi

(Kunttu,2006)

Oppimisympäristöt ovat mukautuva osa yksilöiden oppimisprosessissa. Niissä heijastuvat globaalisuus ja eri kulttuurit. Opiskelija joutuu kohtaamaan erilaisia työympäristöjä, fyysisiä oppimisympäristöjä sekä sosiaalisten suhteiden dynamiikkaa ammattikorkeakouluopintojen aikana. Perttula (2008) totesi hankkeen koulutuspäivässä, että yhteisöt eivät seuraa välttämättä organisaation rajoja. *Yhteisö rakentuu ainoastaan toiminnasta ja yhteisöön kuuluvat he, joiden kanssa toimitaan yhteistyössä.*

Opiskelijan *minä* on sisäistänyt erilaisia käsityksiä oppimisesta, asenteita, uskomuksia, merkityksiä ja arvoja, jotka vaikuttavat oppimisessa. Oppimiseen toimintana sisältyvät oppimiskäsitykset sekä henkilön kokemukset itsestä opiskelijana ja asiantuntijana. Oppimisen esteet liittyvät opiskelijan aiempiin ja nykyisiin oppimiskokemuksiin, osaamiseen sekä opiskelutaitoihin. Sosiaaliin esteisiin kuuluvat opiskelijan taustaan tai yhteisössä toimimiseen kytkeytyvät esteet. Taloudellisia esteitä ovat opiskeluun liittyvät kustannukset, jotka voivat pakottaa opiskelijan käymään työssä opiskelun ohella. (Nordlund, 2005.) Asenteellinen esteettömyys on erilaisten opiskelijoiden kannalta merkittävää, koska sen myötä muut esteet on helpompi ylittää.

Opiskelun sujumiseen vaikuttavat toteuttamisen taidot kuten opiskelutaidot, kyky reflektoida omaa toimintaa ja oppimista. Opiskeluprosessi vaatii taitoa suunnitella, ajanhallintaa, kykyä asettaa sopivia tavoitteita, motivaation rakentamista ja sosiaalisia taitoja.

2.3. Neurobiologiset oppimisvaikeudet osana hyvinvointia

Ensimmäisenä hankkeen toteutumisvuonna painopiste on ollut neurobiologisissa oppimisvaikeuksissa ja mielenterveysongelmissa. Oppimisvaikeuksissa on kyse neurobiologisista ongelmista, jotka aiheuttavat erilaisia oireita eri ikäkausina. (Ahonen, 2008). *Oppimisvaikeuksien* uskotaan nykyään *perustuvan aivotoiminnan häiriöihin*. Oppimisvaikeuksien taustalla voivat olla kielelliset ongelmat (dysfasia, luki- vaikeudet), visuo-spatiaalisen hahmottamisen vaikeudet, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen ongelmat, selkeät neurologiset sairaudet tai häiriöt, kuten epilepsia, cp- vamma yms. (Opintoluotsi, 2008).

Oppimisvaikeuksia koskeva tutkimus on viimeisen kahden vuosikymmenen kuluessa tullut yhä monitieteisemmäksi. Tietoisuus oppimisvaikeuksista ja oppiminen yksilöllisistä piirteistä ihmisen kehityksen koko elämänkaaren ajan vaikuttavina tekijöinä on huomattavasti kasvanut ja noussut keskusteluun ”erilaisen oppijan näkökulmasta” (Ahonen, 2008).

Oppimisvaikeudet voidaan ajatella kirjoksi kehityksellisiä häiriöitä, joiden vaikutukset vaihtelevat tarkkarajaisista tietyn taidon, vaikkapa lukemaan

oppimisen ongelmasta, laajoihin ja henkilön itsenäistä selviytymistä ja sosiaalista vuorovaikutusta uhkaaviin vaikeuksiin. Oppimisvaikeuksien syitä koskeva geneettinen ja neurobiologinen tutkimus on edennyt pisimmälle lukemaan oppimisen vaikeuksien tutkimuksessa. Siellä voidaan jo hahmottaa seuranto, jossa perinnölliset, monien eri geenien vaikutuksesta johtuvat tekijät, säätelevät hermoston kehitystä siten, että joitain lapsen aivotoiminnan erilaisuuteen liittyviä piirteitä voidaan havaita jo heti syntymän jälkeen. (Ahonen, 2008)

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että lukemisvaikeuksien keskeiset taustatekijät liittyvät kielellisen kehityksen erilaisuuteen (esimerkiksi sana pienempien osien hahmottaminen puhevirrasta, sanojen nopea mieleen palauttaminen ja äänteiden sekä kirjainten yhteyden oppimisen nopeus). Oppimisvaikeuksia ei kuitenkaan voida ymmärtää vain tutkimalla ihmisen perimää, aivojen toimintaa tai oppimiseen liittyviä kognitiivisia tekijöitä. Erityisesti silloin kun lapsella on oppimisvaikeuksia korostuvat myös oppimismotivaatioon ja lapsen käsitykseen omasta itsestään liittyen tekijät oppimisen selittäjinä. (Ahonen, 2008). Motivaatio onkin tärkein tekijä kaikessa oppimisessa.

Lapsuus on merkittävä kehitysvaihe, jolloin oppimisen vaikeuksiin voidaan tehokkaimmin vaikuttaa. Kuitenkin oppimisvaikeudet voivat ilmetä vasta II asteen ja jopa korkeakouluopiskelun alkaessa, kun käsitemaailma muuttuu abstraktimmaksi opintojen myötä. Tehokkaalla, yksilöllisellä ohjauksella ja ongelmien tunnistamisella voidaan raivata oppimisen esteitä. (Ahonen 2008, Kuntoutussäätiö, 2008).

2.4 Käsitteitä mielenterveydestä

Mielenterveys on mystifioitu terveyden osa, johon ei vielä 2000-luvullakaan suhtauduta yhdenvertaisesti fyysisen terveyden kanssa. Sen määrittely on kulttuuri- ja yhteiskunnan normistosidonnaista sekä suhteessa arvioijan ymmärrykseen ja tietoon mielenterveydestä. (Opintoluotsi, 2008)

Perinteisesti mielenterveys voidaan määritellä *kykyjen ja kehitysmahdollisuuksien* mukaisesti. Mielenterveyteen liittyy *kyky kehittyä henkisesti ja emotionaalisesti, kyky solmia ja ylläpitää ihmissuhteita sekä kyky tunkea empatiaa. Mielenterveys ei ole pysyvä olotila, se voi vaihdella elämäntilanteiden mukaan.* (Kuntoutussäätiö, 2008)

Mielenterveys vaikuttaa kykyymme oppia uutta. Mielenterveyshäiriöt vaikuttavat opiskelijan kognitiivisiin, motivationaalisiin, emotionaalisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Keskittymisvaikeudet ja ahdistuneisuus haittaavat havaitsemista, ajattelua, päättelyä ja muistia. Useat häiriöt heikentävät aloitekykyä – psyykinen energia kuluu mielensisäiseen prosessointiin, eikä sitä riitä ulkoisiin ponnistuksiin. Mielenterveysongelmista kärsivän opiskelijan itsetunto on usein huono ja psyykkisen itsesäätelyn keinot ovat vähäiset ja jäykät. Ongelmiin liittyy häpeän ja syyllisyyden tunteita, jotka hankaloittavat sosiaalista vuorovaikutusta. Lisäksi psyykenlääkkeillä on erilaisia oppimista haittaavia sivuvaikutuksia. Myös pitkään sairastaminen heikentää kognitiivisia taitoja, joka näkyy erityisesti uuden oppimisessa. (Sariola, 1983)

Opettajan ja opiskelijan vuorovaikutussuhde on merkittävin yksittäinen oppimiseen vaikuttava tekijä myös mielenterveysongelmista puhuttaessa. Opettajan luonteva, realistinen ja kannustava suhde opiskelijaan on erittäin merkittävä terapeuttinen, eheyttävä tekijä. Kyetäkseen tervehdyttävään pedagogiseen vuorovaikutukseen opettajan on syytä olla tietoinen omista tunteistaan ja asenteistaan mielenterveyshäiriöitä kohtaan. (Amiedu, 2008).

Tampereen yliopiston saavutettavuusraportissa konkretisoituu psyykkisten tekijöiden vaikutus oppimisessa. Käsitteellä ”kaikenlaiset oppijat” keskustelu avartuu jokaiseen oppijaan. Kun tarkastellaan kaikenlaisia oppijoita, niin myös tarkastellaan ’erilaisia’. Tällä näkökulmalla tuodaan tarkasteluun oppimisvaikeuksien lisäksi monet psyykkiset ilmiöt (mm. masennus, paniikkihäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt), jotka erityisesti arviointitilanteissa estävät opiskelijan etenemistä opinnoissaan ja joita kuitenkin erityisjärjestelyillä voidaan mielekkäästi huomioida. Raportissa annetaan esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista suorittaa opinnot.

Esimerkki: Masennuksesta kuntoutuva opiskelija tai vakavasta tenttijännityksestä

kärsivä opiskelija pystyy yleensä hyvin opiskelemaan ja oppimaan, mutta itse tenttitilanne (oppimisen arvioijana) voi olla ylitsepääsemätön.

Masentuneelle

opiskelijalle kampukselle lähtö voi kuntoutuksen varhaisessa vaiheessa olla liikaa, ja paniikkihäiriöiselle itse tenttisali yleensä aktivoi kohtauksen.

Tällaisissa tilanteissa opiskelija voisi osoittaa osaamisensa esseellä, artikkelilla

tai suorittamalla tentin erillisessä tilassa.
 .(www.uta.fi/opiskelu/opiskelu.html.)

Opiskelija, jolla on paniikkihäiriö tai keskivaikea masennus (tai siitä toipuminen meneillään), hyötyy usein arviointitilanteessa mahdollisuudesta kirjoittaa essee tai artikkeli perinteisen tentin sijaan. Vakava paniikkihäiriö voi estää yleensä täysin perinteisiin tenttitilanteisiin menemisen, jolloin osaaminen jää kokonaan näyttämättä ja sen myötä opiskelusuoritukset saamatta. Tällaisissa tilanteissa voidaan hyödyntää erillistiloja ym.(www.uta.fi/opiskelu/opiskelu.html.)

3. HANKKEEN TAVOITTEET JA ORGANISAATIO

Esteetön opiskelu 2008 -hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut korkea-asteen opetuksen ja opiskelun fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen esteettömyyden kehittäminen siten, että jokainen voi fyysisistä, kielellisistä tai kulttuurillisista ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti.

Hankkeen tavoitteet vuodelle 2008 olivat:

1. Saattaa loppuun opiskelijahyvointihankkeessa aloitetut liikuntaesteisen esteettömyyskartoitukset ja
2. Jatkaa fyysisen opiskeluympäristön kartoituksia kuulo- ja näkövammaisten näkökulmasta
3. Selvittää opintoasioihin liittyviä esteetöntä opiskelua vaikeuttavia tekijöitä
4. Selvittää viestintäkanavien hyödyntämistä esteettömän opiskelun tukemiseksi
5. Järjestetään koulutusta ammattikorkeakoulun henkilöstölle esteettömän opiskelun tukemiseen

Vuoden 2008 aikana toimintana olivat:

1. Toteutetaan esteettömän opiskelun ja oppimisen erilaisten psyko-sosiaalisten ja pedagogisten sekä fyysisten toiminamallien luominen ja jalkauttaminen
2. Tehdään kartoituksia ja selvityksiä LUKI- ongelmien laajuudesta ja tuesta, tuotetaan opettajille suunnattu ohjeistus ja tuotetaan opiskelijoille suunnattu tiedote

3. Pilotoidaan LUKI-yhdysopettajatoimintaa ja neuvontaa ja viimeistellään ohjeistusta saatujen tulosten perusteella sekä ohjataan erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita
4. Jatketaan opiskelijahyvinvointihankkeessa saatujen tulosten analysointia ja esteettömyyskartoitusten toimeenpanon seuranta
5. Toteutetaan tilakartoitukset kuulo- ja näkövammaisten esteiden selvittämiseksi
6. Järjestetään koulutusta henkilöstölle esteettömän opiskelun tukemisesta ja järjestetään opiskelijoille tukitoimia esteiden poistamiseksi.

Jatkotavoitteet vuodelle 2009 olivat:

Hankkeen tavoitteena on ollut saavuttaa esteettömyyttä toimintamallien käyttöön otolla, tiedon jakamisella henkilöstölle ja opiskelijoiden opintojen tukemisella.

1. Selvittää ja hyödyntää viestintäkanavien monipuolista käyttöä esteettömyyden tukemiseksi
2. Toteutetaan esteettömän opiskelun ja oppimisen erilaisten psykososiaalisten ja pedagogisten sekä fyysisten toimintamallien jalkauttamista ja testaamista
3. Jatketaan selvityksiä Luki- -ongelmien laajuudesta ja tuesta sekä levitetään opettajille ohjeistus ja opiskelijoille tiedotetta
4. Jatketaan kuulo- ja näkövammaisten opiskelun esteiden vähentämistä
5. Jatketaan Luki –yhdysopettajatoimintaa sekä neuvontaa ja ohjeistusta saatujen tulosten perusteella
6. Toteutetaan esteettömyyskartoituksista saatujen tulosten analysointia ja toimeenpanon seuranta
7. Järjestetään koulutusta henkilöstölle esteettömän opiskelun tukemista ja järjestetään opiskelijoille tukitoimia esteiden poistamiseksi.

Hankkeen organisaatioon on kuulunut ohjausryhmä ja projektiryhmä. *Ohjausryhmä* on kokoontunut *kolme kertaa* ja *projektiryhmä säännöllisesti 1 - 2* kuukauden välein. *Ohjausryhmän tehtävänä on ollut valvoa ja ohjata hankkeen toimintaa ja resurssien kokonaiskäyttöön.* Ohjausryhmään ovat kuuluneet edustajat ammattikorkeakouluista ja opiskelijakunnasta sekä opintopsykologi. Ohjausryhmän puheenjohtajana

on toiminut Opetustoiminnan kehitysjohtaja Ramkista ja sihteerinä on ollut hankkeen projektipäällikkö. Hankkeen ohjausryhmän henkilöt ovat liitteessä.

Projektiryhmän tehtävänä on ollut suunnitella ja toteuttaa hankkeen toimenpiteitä ja arvioida tuotettua tulosta. Ryhmä on koostunut molempien ammattikorkeakoulun hankkeeseen osallistuvista henkilöistä, opiskelijakunnan edustajasta, opintopsykologista ja kuraattorista. Projektiryhmässä puheenjohtajana on toiminut hankkeen koordinoija ja sihteerinä projektipäällikkö. Projektiryhmässä mukana olleet henkilöt ovat liitteessä.

Hankkeen *projektiryhmä on kokoontunut kymmenen kertaa.* Lisäksi on ollut *toimintaa pienryhmissä* (psykososiaalinen-, kieli- ja hyvinvointityöryhmä) projektiin osallistujien kesken. Kokoukset on pidetty LearnLinc – välitteisinä, jolloin osallistuminen on ollut mahdollista joko verkon välityksellä omalta tietokoneelta tai paikanpäällä Rovaniemellä tai Kemissä. Opiskelijakunnan edustajat paikanpäällä Rovaniemellä tai Kemissä. Opiskelijakunnan edustajat ovat toimineet yhdessä opiskelijajäsenten kanssa kummankin ammattikorkeakoulun tiimien ja työryhmien kautta sekä yhteyttä johtoryhmiin. Projektiryhmän rooli on ollut merkittävä eri toimialoille esteettömyyden jalkauttamisessa, sillä sen jäsenet ovat kunkin toimialan opettajaedustajia opiskelijahyvinvointityöryhmissä.

Hankkeen valmistelut käynnistyivät syksyllä 2007 alustavan työryhmän kokoontumisella. Työskentelyn lähtökohtana olivat Opetusministeriön *Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa 2006 - 2009* hankkeessa esitetyt suositukset toiminnalle sekä Rovaniemen ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulujen opiskelijahyvinvointi -hankkeessa saadut tulokset. Lisäksi käytännön toiminnasta oli esille noussut tarpeita laatia ohjeistusta siitä, miten luki-vaikeuksien ja kaikenlaisten oppijoiden huomioon ottamista opetuksessa voidaan tukea. Tavoitteena oli, että korkeakouluissamme voidaan tukea opiskelijaa yhtenäisen toimenpideohjeen perusteella.

4. HANKKEEN TOIMINTA

Hankkeen toiminta Kemissä ja Rovaniemellä toteutui projektiryhmästä muodostuneiden teemaryhmien, kuten psykososiaalinen hyvinvointi ja kieliryhmä, työskentelystä kunkin teeman selkiyttäväksi toiminnaksi. Koulutuspäivät (2+päättöseminaari), työryhmätyöskentely, tutoropettajien esteettömyystiedon ja -taidon kartoitus, www-sivut esteettömyydestä ja intensiivinen tiedottaminen esteettömästä opiskelusta olivat hankkeen tuloksia. Lisäksi Kemissä kuvattiin verkostomainen toimintamalli, joka on joissakin tapauksissa käytössä. Alueella toimii ns. avoimen dialogin hoitomalli (Alakare & Seikkula, 2006) mielenterveystyössä, mikä on toimiva lähtökohta opiskelun esteiden poistamiseen mielenterveyden mm. kysymyksissä.

4.1. Toimintaympäristön esteettömyys

Esteettömään opiskeluun liittyvänä osana on *rakennusten ja tilan saavutettavuus*, joka tarkoittaa liikumis-, toimimis- ja suunnistautumisesteiselle henkilölle soveltuva esteetöntä, hyvin hahmotettavaa ja havaittavaa kulkuväylää. (Ympäristöministeriö, 2005, Työterveyslaitos, 2001) Tasoerot ovat osoittautuneet esteettömän ympäristön ongelmiksi. Näkövammaisten kannalta esimerkiksi tasoero jalankulkualueelta ajoväylälle siirryttäessä on välttämätön ja pyörätuolin käyttäjälle puolestaan pienikin tasoero tai kynnyks voi olla ylipääsemätön haitta. (Tapaninen et al. 2002).

Esteettömyyskartoitukset opiskeluympäristössä ovat kuuluneet Opiskelijan hyvinvointihankkeen ja Esteetön opiskelu -hankkeen toimintaan. Liikuntarajoitteisten esteettömyyskartoitukset opiskeluympäristöihin olivat käynnistyneet jo keväällä 2006 sekä Rovaniemen että Kemi-Tornion ammattikorkeakouluissa kuntoutuksen ohjaajaopiskelijan ja fysioterapiaopiskelijoiden toteuttamana heidän opettajansa tuella. Kartoituksen tarkoituksena oli selvittää sitä, miten ammattikorkeakoulutilat soveltuvat pyörätuolia käyttävän opiskelijan tarpeisiin. Kartoituksesta saadulla tiedolla oli tarkoitus laajentaa tietämystä opiskeluympäristön kehittämistarpeesta niin, että kaikilla opiskelijoilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet opiskeluun yksilöllisistä ominaisuuksista riippumatta

Kuulemiseen ja näkemiseen liittyvät opiskeluympäristön kartoitukset tehtiin ammattikorkeakouluissa vuoden 2008 ja 2009 aikana. Rovaniemen ammattikorkeakoulussa fysioterapian lehtorin ja kuntoutuksen ohjaajanopiskelijan lisäksi mukana olivat Kuulohuoltoliiton kuntoutusohjaajan ja Lapin näkövammaiset ry toiminnanjohtaja. asiantuntijuutta hyödyntäen. Kartoitukset tehtiin kolmella eri kampuksella koko ammattikorkeakoulun alueella kevään 2008 aikana. *Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa opiskeluympäristön fyysisten esteiden kartoitukset jatkuivat keväällä ja syksyllä vuonna 2009 kiinteistöpalvelun tilaamana.*

Esteettömyyskartoitusten tuloksista kootut raportit ja toimenpidesitykset on

toimitettu sekä henkilöstön että organisaatioiden johdon tietoon (22.10.2008). Raportit ovat saatavilla sähköisenä www-sivustolla, dvd-levykkeenä, paperitulosteina ja lisäksi tuloksia on käsitelty eri kokouksissa. Tavoitteena oli, että raporttien myötä eri yksiköissä/kampuksilla puututaan mahdollisuuksien mukaan selvityksessä esiintyviin puutteisiin ja siten tuetaan toimintakyvyltään rajoittuneen opiskelijan esteetöntä ja tasa-arvoista opiskelua ammattikorkeakoulussa. Uusien kartoitusten yhteydessä (2008) oli todettavissa, että aikaisemmissa raporteissa esiin tulleisiin epäkohtiin oli vain osittain puututtu ja parannuksia tehty.

4.2. Opiskelun esteettömyys ja opiskelutaidot

Opiskeluun liittyvät esteet jakautuvat fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin esteisiin. Jotkut esteistä voivat ilmetä vain hetkittäin, toiset haitata opiskelijaa koko opiskeluajan. (Nordlund, 2005).

Ammattikorkeakoulupedagogiikassa oppiminen on oppijan aktiivista toimintaa, jossa opiskelija havainnoi ja tulkitsee uutta tietoa aikaisemman tietonsa ja kokemuksensa pohjalta. Korkea-asteella keskeinen *merkitys on taidoilla säädellä ja arvioida oppimistaan mielekkäällä tavalla.* Tämä asettaa opetukselle monitasoisia haasteita, jotta siirtovaikutusta kontekstista toiseen voidaan edistää.

Ajatus sosiaalisesta konstruktivismista asettaa vaateita monenlaisille oppijoille. Oppiminen on aktiivista, tavoitetietoista, tulkintaa ja ymmärtämistä monipuolisesti. Arvioinnin monipuolisuus ja joustavuus ovat tukemassa oppimisprosessia, huomioiden oppijan valmiuksia. Rauste

von Wright Maija –Liisan & Johanin (1994) käsitys oppimisesta näyttäisi tukevan kaikin tavoin myös oppimisen yksilöllisyyttä. (Sisu ,2008)

Konstruktivismia on kuvattu seuraavilla yleistyksillä:

- uutta tietoa omaksutaan käyttämällä aiemmin opittua
- oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta
- toimintaa ohjaa sen tavoite, ja tavoitetta ohjaavat oppimisen kriteerit – mutta oppimista säätelee se, mitä oppija tekee
- ymmärtämisen painottaminen edistää mielekästä tiedon jäsentämistä
- sama asia voidaan käsittää ja tulkita monella eri tavalla
- opitun siirtäminen uusiin tilanteisiin riippuu tietojen ja taitojen kytkeytymisestä toisiinsa
- sosiaalisella vuorovaikutuksella on keskeinen rooli oppimisessa
- tavoitteellinen oppiminen on taito, jota voi oppia
- oppimisen arvioinnin tulisi olla monipuolista
- opetussuunnitelmien tulisi olla joustavia ja ottaa huomioon niin oppijan valmiudet kuin tiedon suhteellisuus ja muuttuvuuskin. (Maijaliisa Rauste-von Wright ja Johan von Wright, 1994).

Opiskelukyky liittyy opiskelun sujumiseen. Toiminnan sujumiseen vaikuttavat toteuttamisen taidot kuten opiskelutaidot, kyky reflektoida omaa toimintaa ja oppimista, oman toiminnan kokonaissuunnittelu, motivaation rakentaminen ja sosiaaliset taidot. Erilainen oppija on henkilö, jolla on fyysisiä, psyykkisiä tai sosiaalis-kulttuurisia esteitä oppimisessaan tai opiskelussa ammattikorkeakoulussa. (Haapala , Urhonen, 2005).

4.2.1 Oppimisen esteiden kartoitusta

Vaikka hankkeessa keskityttiin *LUKI -ongelmien kartoittamiseen ja ohjaamiseen*, niin myös mielenterveyden kysymykset ja niiden vaikutus oppimiseen LUKI –vaikeuden osailmiönä, ovat olleet esteettömän opiskelun turvaamisen kannalta keskeisiä tekijöitä työstää.

Ensimmäisessä koulutuspäivässä, elokuussa 2008 mielenterveyden keskusliiton erikoissuunnittelija kertoi lisensiaattityöstään, jossa hän oli tutkinut psykiatrista kuntoutusprosessia. Mielenterveysongelmat ovat yksi määrällisesti suurin pulma, joka vaatii ratkaisuja opintojen esteenä.

Kevään 2008 aikana on kartoitettu niitä toimia, jotka ovat olleet jo käytössä esteettömän korkeakouluopiskelun turvaamiseksi. Aikaisemman Opiskelijahyvinvointi -hankkeen aikana luotuja toimintoja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa olivat *opiskelijahyvinvointi -työryhmä, kuraattoritoiminta, lukivaikeuksien seulontaan perehtyminen ja ohjeistus lukivaikeuksien tuelle*. Nykyisellä hankkeella on haettu yhteistä toimintamallia esteettömälle opiskelulle toimimalla mukana eri työryhmissä, erityisesti opiskelijahyvinvointityöryhmän avulla (toimialojen opiskelijahyvinvointityöryhmä, pedagoginen työryhmä, operatiivinen työryhmä). *Kriisitoimintaohjeiden päivitys* on toteutunut ja projektiryhmän pienryhmät ovat toimineet säännöllisesti. Yhdenvertaisuussuunnitelman päivitys on työn alla ja tarkoitus on luoda yhtenäinen ohjeistus neurobiologisten oppimisvaikeuksien ja mielenterveysongelmien tuomien oppimisvaikeuksien erityisestä tuesta.

4.2.2. Esteettömyys www-sivusto

Yhteistyössä graafisen alan opiskelijoiden kanssa KTAMK:ssa on tuotettu *esteettömyys www-sivusto*, jossa on koottuna tietoa mahdollisista neurobiologisista opiskelun esteiden aiheuttajista ja koottu yhteystietoja. Internetti -sivusto on julkaistu käyttöön kevään 2009 aikana. (<http://virtual.ramk.fi/esteettömyys/>)

4.2.3. Pienryhmätoiminta esteettömän opiskelun turvaamiseksi

Rovaniemen ammattikorkeakoulussa on ollut opintopsykologin ohjaamana opiskelijoille erilaisia ryhmiä kuten, *otetta opintoihin-, esiintymisjännitysryhmät* jne. Vastaavia ryhmiä on myös ollut Kemi-Tornion amkissa kuraattorin järjestämänä. KTAMK:ssa on hankkeesta rahoitettu valokuvaryhmä, jonka tavoitteena on ollut vahvistaa kansainvälisten opiskelijoiden identiteetin rakentumista uudessa ympäristössä. Lisäksi on toiminut opintopsykologin yksilövastaanotto

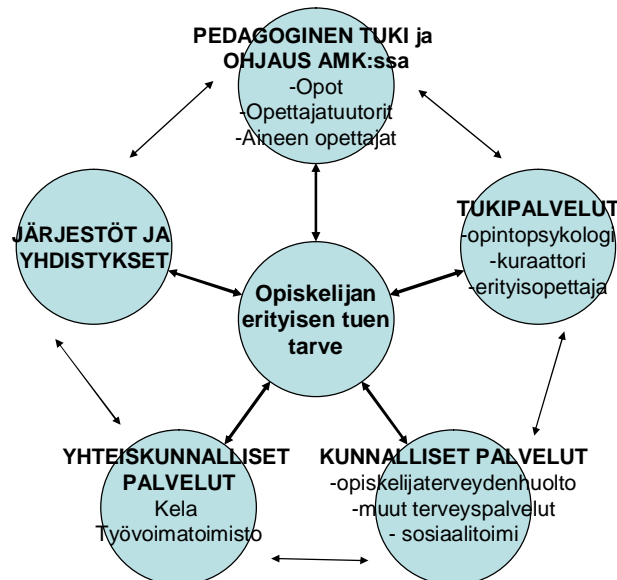
korkeakouluopiskelijoille. Tarjottuun toimintaan on osallistunut opiskelijoita sekä ammattikorkeakoulusta että Lapin yliopistosta ja kysyntä palvelulle on jonotukseen asti. Opintopsykologi on ollut tiiviisti mukana hankkeen toiminnassa sekä yhteistyössä eri tiimien ja työryhmien toiminnassa.

4.2.4. Moniammatillinen yhteistyömalli

Kemi-Tornion amk:ssa on toteutettu *moniammatillista yhteistyömallia*, jossa opiskelija, opettajatutor, ainetutor, opintojen ohjaaja, kuraattori, hankkeessa mukana oleva erityisopettaja ja opiskelijan muut tukiverkostot yhteistyössä ovat pyrkineet yhteiseen ymmärrykseen ohjauksen ja tuen tarpeesta sekä menetelmistä.

Kuvio . Verkostomainen toimintamalli (Sipilä, Uusitalo& Pietiläinen 2008):

Verkostomainen työskentely esteettömän opiskelun tukemiseksi

Kaikissa tilanteissa kokonaan toimivaa verkostoa ei ole saatu yhteistyöhön, mutta opiskelijan tilanteen edellyttämät tahot ovat olleet yhteistyössä. Pyrkimyksenä on ollut kuitenkin oppimisen edistäminen ja opiskelijan opiskelukyvyyn ja hyvinvoinnin edistäminen.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa opiskelijat ovat saaneet psykososiaalista tukea ryhmämuotoisessa toiminnassa kuraattorin ohjauksessa. Lisäksi on ollut yksilöllistä ohjausta ja tukea oppimiseen liittyvissä kysymyksissä opintojenohjaajalta, erityisopettajaopiskelijalta (koordinaattori), ryhmä- ja ainetutoreilta. Tuen muodot ovat olleet mm. lukemisen ja kirjoittamisen sekä opiskelutekniikan ohjausta mm. päättötyön tuottavassa kirjoittamisessa. Kevään 2009 aikana on työstetty neurobiologisia oppimisvaikeuksia ja mielenterveysongelmien tukiasioita. Erityisen tuen näkökulmasta yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarve oppimisvaikeuksissa on myös toteutunut ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä on ollut.

4.3. Pedagoginen osaaminen ja esteettömän opiskelun tuki

Esteettömän opiskelun tukeminen ei ole ollut irrallista toiminta vaan *osana ohjauksen kehittämistä*. Hankkeen puitteissa on tehty tiivistä yhteistyötä KTAMKissa pedagogisen, operatiivisen työryhmän kautta jäsenet ovat osallistuneet prosessien kuvaamiseen ja ohjaustoiminnan kehittämiseen.

KTAMKissa opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohtana ovat työelämän osaamistarpeiden ohella opiskelijoiden yksilölliset ja yhteisölliset oppimistarpeet ja -prosessit, opetuksen ja tutkimus- ja kehittämistoiminnan integraatio sekä jatkuva kosketus työelämään, toimintaympäristön muutokseen ja ennakointiin. Joustava ja yksilöllinen oppiminen on mahdollista erilaisten oppimis- ja opetusmenetelmien ja avoimien oppimisympäristöjen ansiosta. Opetus- ja oppimisprosessien tavoitteena on edistää osaamista Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun strategisilla osaamisalueilla. Keskeiset kehittämishaasteet ovat mm. oppimisprosessin tehostaminen ja maakunnalliseen koulutusvastuuseen ja kansainvälistymishaasteeseen vastaaminen.

Oppiminen tapahtuu niissä toimintaympäristöissä, missä tietoa sovelletaan ammattitehtävissä. Keskeistä on tiedon ja taidon yhteinen luominen, joka auttaa opiskelijaa ymmärtämään työssä kohdattavia tilanteita ja luomaan uusia luovia ratkaisuja. Oppiminen perustuu elinikäiseen oppimisen periaatteisiin. Oppiminen on tietämistä, ymmärtämistä ja yhdessä tekemistä. Oppiminen on opiskelijan aktiivista kognitiivista ja sosiaalista toimintaa, jossa hän jatkuvasti rakentaa kuvaansa maailmasta ja sen ilmiöistä tulkiten uutta informaatiota

aikaisemman kokemuksensa pohjalta. (Pedagoginen strategia KTAMK, 2008 - 2012)

Esteettömyys hankkeessa on tuotettu seuraavanlaista toimintaa opiskelun ohjauksen tukemiseen.

Esteetön opiskelu osaksi HOPS- prosessia. OPS uudistuksen (2008) yhteydessä, kun opetussuunnitelmia on laadittu kompetenssipohjaisiksi ja toimintoja on avattu prosessikuvauksien avulla, on opiskelijan hyvinvointia, liikuntapalvelua ja opiskelun esteettömyyttä liitetty osaksi HOPS – prosessia. Opiskelijapolku ja siihen liittyvä ohjaussuunnitelmaa on kuvattu kokonaisuutena ja siihen on sisälletty mukaan opiskelun esteettömyyteen liittyviä tekijöitä, opiskelun eri vaiheissa alussa, keskivaiheessa, opintojen päättyessä ja sekä sen jälkeen.

Luki- ohjaus koulutus; Projektiryhmän jäsenet ovat osallistuneet Niilo Mäki Instituutin koulutukseen. Koulutuksessa painottui Luki-tietouden jakaminen, Luki-testin esittely ja testauksen opastus sekä yksityiskohtainen seula- ja yksilötestin läpikäynti

Selvitys Luki- ongelman laajuudesta; Yhtenä keskeisenä tavoitteena esteettömyys hankkeessa oli ollut tuottaa selvitystä Luki -ongelman laajuudesta ja tuottaa opettajille suunnattua ohjeistusta sekä levittää tietoa opiskelijoille.

Yksilötestausta LUKI -ongelmiin KTAMKissa; Erityisopettajaopiskelija on tehnyt yksilötestejä hankkeen aikana. Hankkeen alussa innostusta oli enemmän. Yleinen tietoisuus esim. kielten opiskelun helpotuksista on lisääntynyt ja LUKI- vaikeuden kautta testiin hakeutumista on tapahtunut. Luki- testausta yksilötasolla on haettu myös loppuopintojen maturiteetin aikoihin, kun suorituspainot ovat lisääntyneet. Hankkeen aikana yksilötestausta tarvitsevat opiskelijat ovat voineet tulla yksilötesteihin erityisopettajaksi opiskelevalle, hankkeen koordinaattorille. Yksilötesteissä kävijöiden määrä on ollut 15 vuoden 2008 ja kevään 2009 aikana. Testatut ovat saaneet myös yksilöllistä ohjausta sekä toimenpidesuosituksia mahdollisiin erityisen tuen tarpeisiin. Ylioppilastutkintolautakunnan lausuntoja on myös hyödynnetty ohjaustarpeiden kartoittamisessa ja ohjauksen toteuttamisessa. Valtakunnallinen kielten opettajien ryhmä on toiminut aktiivisesti ja tuottanut ohjeistusta molempien ammattikorkeakoulujen kielten opetukseen.

LUKI –ohje; Kevään 2008 aikana valmistui LUKI -toimintaohje yhteistyössä Kemi-Tornion kielityöryhmän kanssa. Ohjeesta informoitiin

tuutoriopettajille ja syksyllä 2008 käynnistyi ohjeen mukaisen toiminnan pilotointi. Luki –testausten perusteella voitiin todeta, että kaikissa epäilytilanteissa ei ole kyse LUKI -vaikeudesta vaan opiskeluongelmat ovat monitahoisia. Psyko-sosiaalista esteettömyyttä ja LUKI -vaikeuksia on syytä tarkastella yhdessä, koska ne limittyvät toisiinsa.

LUKI – toimintaohjeet sekä henkilökunnalle että opiskelijoille; Hankkeen toiminnan tuloksena on kehitetty henkilökunnalle ja opiskelijalle LUKI -toimintaohjeet, jotka selkiyttävät toimintatapoja. Ohjeet on levitetty käyttöön eri kanavia hyödyntäen mm. Optimaan, intraan ja internet -sivustolle sekä niitä on jaettu työryhmissä ja tiimeissä.

Koulutuksen tarve; Toimintaohjeistuksen pilotoinnin tuloksena on tullut esille koulutuksen tarve. Opettajat ja tuutoriopettajat tarvitsevat tietoutta LUKI –vaikeudesta ja koulutuspäälliköt tarvitsevat näkemystä LUKI -vaikeuden ilmenemismuodoista, jotta tarkoituksenmukaista tukiresurssia voidaan kohdentaa opettajille. Opiskelijalle lausunto antaa tukea hakea sopivaa ohjausta opinnoista selviytymistä varten.

KTAMKissa esitys tuen tarpeesta on viety pedagogisen työryhmän tietoon ja

LUKI-ohjeistus on KTAMKissa hyväksytty käyttöön pedagogisessa operatiivisessa työryhmässä 18.11.2008. Sen mukaan opintojenohjaajat pitävät LUKI- infon kaksi kertaa lukuvuodessa uusille opiskelijoille sekä LUKI- seulatestin.

Tietoa www –sivustolle on tuotettu hankkeessa. Sivulla on koottuna tietoa esteettömyyteen liittyvistä tekijöistä ja sairauksistakin. Käsitteitä on selvitetty ja kartoitettu. Lisäksi on selkiytetty tietoa siitä, mitä muissa amkeissa ja yliopistoissa esteettömyys tai erityinen tuki tarkoittaa. Tavoitteena on ollut hyödyntää sitä keskusteluissa omassa organisaatiossa. Sivusto on ollut käytettävissä molemmissa amkeissa. ESOK – hankkeessa on kartoitettu korkeakoulujen www- sivustojen tietoutta esteettömyydestä ja sitä on tulokisa on käytetty hyväksi. Esteetön opiskelu www – sivusto on ollut käytössä vuoden 2009 alusta. (<http://virtual.ramk.fi/esteettömyys/>)

ESOK-hankkeen materiaalia on otettu käyttöön esteettömyys hankkeen kautta ja jaettu amkeissa kampuksille. Materiaalina on ollut, Esteetön opiskelijavalinta – suositus ja opas, lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuden-, heikkonäköisen ja sokean opiskelijan -, ja lukemisen ja kirjoittamisen

vaikeuden huomioon ottaminen korkeakoulussa. Lisäksi on markkinoitu ESOK –hankkeen nettisivustoa linkittämällä sitä omille käyttö sivustoille, jolloin viimeisintä tietoa on aina kaikille käytettävissä.

Opettajatuutoritoiminnan kehittäminen Esteetön opiskelu- hankkeen puitteissa psykososiaalinen työryhmä on pohtinut psykososiaalisia esteitä ja niiden poistamisesta sekä opettajatuutoroinnin kehittämistä. Opettajatuutorit ovat keskeisessä asemassa opiskelun saavutettavuuden mahdollistamisessa. Opettajatuutorin vastuulla on opiskelijan perehdyttäminen opiskeluun ja korkeakouluyhteisöön, opiskelijan tukeminen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laatimisessa ja päivityksessä sekä opintojen edistymisen seuraamisessa. Psykososiaalinen saavutettavuus opiskelussa tarkoittaa ” minun on hyvä olla, toimia ja opiskella, arki toimii riittävän hyvin ja elämäntilanne mahdollistaa opiskelun, ja tiedän kehen otan yhteyttä, jos minulle tulee vaikeuksia opiskelussa tai terveydessä.”

Perttulan (11.2008) viesti hankkeen koulutuspäivänä oli, että opiskelijan työ korkeakoulussa on oppia, oppiminen on siis perustehtävä, itseisarvo ja kokonaista elämää. Korkeakouluhenkilöstön tehtävänä on luoda oppimiselle mahdollisuuksia, sillä oppiminen on uudelleen luomista. Oppimisen haasteena on pyrkiä mahdottomiksi tiettyihin tavoitteisiin. Opettaja on ”heijastus” ja mahdollistaa vastavuoroisuutta, asiantuntijuuden moninaisuutta ja vuorovaikutuksen dialogisuutta.

Learning cafe –menetelmä, kartoitusta tuutoroinnin nykytilasta. Esteettömyys hankkeen puitteissa on kartoitettu tuutoroinnin nykytilannetta ja kysely opettajatuutoreiden koulutustarvetta Learning cafe –menetelmällä. Osallistujia tapaamisissa eri kampuksilta oli yhteensä noin 40 osallistujaa. Koottuna tuloksena saatiin tiedoksi, että kaivataan ohjauksen ja tuutoroinnin kokonaiskuvan hahmottamista, erilaisten opiskelijoiden tunnistamisen ohjaamista ja kohtaamisen tukemista sekä opiskelijoiden opiskelu- ja motivaatio-ongelmien ohjaamista ja hyvinvointipalvelujen hyödyntämisen tunnistamista. Toimenpiteenä käynnistyi syksyllä 2009 tuutoriopettajille ja muille halukkaille kohdennettu koulutus Valtti – hankkeen myötä RAMKissa. Koulutukseen tarvittavat resurssit on huomioitu opettajien työjärjestyksiin.

Learning cafe-menetelmän kautta saatiin tietoa tuutoropettajilta vuosina 2008-2009. Kyselyn perusteella voidaan todeta, että opettajatuutoreilla on tarvetta yli toimialojen ulottuvalle keskustelulle siitä, mitä

opettajatuutorointi on KTAMKissa. Voimakkaasti nousi esille myös yhteistyön, vertaistuen ja työnohjauksen tarve. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun esteettömyyshankkeen psykososiaalisen tuen työryhmä esittää tulosten perusteella opettajatuutorokoulutuksen toteuttamista Kemi-Torniossa. Aiempi opettajatuutorokoulutus toteutui 1990-luvun alussa.

Kirjaston toiminta ja info-pisteet. Kirjaston henkilöstö on ollut aktiivisena esteetön opiskelu – hankkeessa sekä materiaalin ja tiedon välittämisessä opiskelijoille. Kirjaston henkilöstöt ovat osallistuneet opiskelun esteettömyyden edistämiseen eri koulutustilaisuuksissa. Lisäksi on selkiytetty selkokirjatarjontaa jokaisella kampuskirjastolla eriyttämällä selkokirjat omaan ryhmään ja omiin kokoelmiin..

5. TIEDOTTAMINEN HANKKEESSA

Hankkeen tiedottamisen kohteena ovat olleet koko ammattikorkeakoulun henkilöstö, opiskelijat ja eri sidosryhmien edustajat. Tiedottamista on tapahtunut eri tiimeissä, työryhmissä ja toiminnoissa. Mukana ovat olleet ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat CAMOS ja KETOAKKU. Hankkeen tiedottamista on hoidettu internetissä ammattikorkeakoulujen omilla sivuilla sekä valtakunnan ESOK – sivustolla, hakijaoppaissa ja esteetön korkeakouluopiskelu -oppaassa. Sisäisesti tietoa on ollut intrassa ja henkilökunnan eri tilaisuuksissa, tiedotteissa ja uutisointina paikallisessa mediassa. Hankkeen aikana on järjestetty koulutustilaisuuksia ja lisäksi on osallistuttu eri yhteyksissä järjestettyihin esteettömyysaiheisiin tilaisuuksiin.

Hankkeen järjestämät koulutukset olivat.

Esteettömän opiskelun taipaleella 19.8.2009 KTAMK

Yhdessä oppimisen taipaleella 4.11.2008 RAMK

Oppimisen esteettömyys – asennettako 21.9.2009 KTAMK (peruuntui)

Oppimisen esteettömyys – asennettako 22.9.2009 RAMK (peruuntui)

Esteetön opiskelu päätösseminaari 6.10.2009 Rovaniemi Lapin yliopisto

Tilaisuudet, joihin hankkeen puitteissa on osallistuttu molemmista Amkeissa;

- 21.- 22.2. 2008 Ohjauksen haasteet ja haastavat ohjattavat, Rovaniemi
Lay opintopsykologiapäivät
- 10.3. 2008 Ammattikorkeakoulujen esteettömyysfoorumi, Jyväskylä
Esteettömyys ammattikorkeakoulukentällä - kuinka sen mahdollistamme
- 16.4 -17.4 2008 Opetuksen ja ohjauksen hyvät esteettömyyskäytännöt,
Tampere
- 10.2.2009 Lukemisesteisten korkeakouluopiskelijoiden kirjastopalvelut,
Helsinki
- 16.-17.4.2009 Valtakunnallinen esteettömyys –seminaari, Tampere
Opetuksen ja ohjauksen hyvät esteettömyyskäytänteet
- 6.-7.5.2009 Valtakunnallinen seminaari Esteettömyys koskettaa jokaista,
Helsinki,
Valtakunnallinen korkeakouluopetuksen esteettömyysseminaari
- 19.5.2009 Design All For – seminaari, Rovaniemi Lapin yliopisto
- 2.10.2008 Esteettömyys ammattikorkeakoulukentällä–seminaari,
Jyväskylä
– ratkaisuja ja mahdollisuuksia
- 26.8. 2009 ja 11.11.2009 Ohjauksen koulutusta, RAMK / Valtti-hanke
- 1.12.2009 ESOK – hankkeen loppuseminaari

6. HANKKEEN TOTEUTTAMAT ARVIOINNIT

Hankkeen lopussa syksyllä 2009 tehtiin kyselyä ammattikorkeakoulujen (RAMK/ KTAMK) kaikille opettajille ja opiskelijoille siitä, kuinka tietoisuus ja ymmärrys esteettömästä korkeakouluopiskelusta on muuttunut ja mikä merkitys esteetön opiskelu- hankkeella on ollut. Vastuksia kyselyyn saatiin 19 henkilöltä. Vastaukset jakautuivat sekä kannustaviin että kehittämistä vaativiin huomioihin.

Arvioinnin kysymykset lähetettiin sähköpostilla. Vastauksia kysymyksiin tuli yhteensä 19.

Kysymykseen " *Miten tietosi ja ymmärryksesi esteettömästä korkeakouluopiskelusta on muuttunut /lisääntynyt viimeisen 1,5 vuoden aikana.* " vastattiin seuraavasti:

Vastaajista 11 henkilöä toi esille sitä, että tieto esteettömyydestä on lisääntynyt ja laajentunut, materiaalia sekä ohjeita on jaettu ja hanketta on pidetty esillä. "Ammattikorkeakoulut tarvitsevat oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn erityisopetusta ja tukea sitä tarvitseville". Joillakin vastaajilla käsitys esteettömyydestä on vasta

muotoutumassa ja joillakin kokonaisuus on hahmottunut tai esteettömyyskäsite on laajentunut. Pienet yksityiskohdat ovat tärkeitä oppimisympäristössä ja ne ovat huomioitava toiminnan suunnittelussa. Vastaajista 6 henkilöä ilmaisi, ettei hankkeesta ole ollut tietoa eikä siitä ole puhuttu.

Kysymykseen " *Mikä merkitys on ollut esteetön korkeakoulu - hankkeella tiedon ja ymmärryksen lisäämisessä esteettömyydestä?*"

Vastaajista 8 henkilöä ilmaisi seuraavia asioita: "Hanke on lisännyt tietoisuutta, tuonut uuden ulottuvuuden ja ilman hanketta en varmaan näihin asioihin olisi perehtynyt, Uskon, että tieto ja ymmärrys on lisännyt oppimisen esteistä. Nyt osataan paremmin toimia ja auttaa sellaisia oppijoita, joilla on vaikeuksia, hyvä, että asia on nostettu esille. Opiskelu kuuluu kaikille. Osataan kiinnittää huomiota ympäristöön jo rakennusvaiheessa".

Vastaajista 6 henkilön kautta tuli esille seuraavia asioita, opiskeluasteiden poistamiseksi tulee suunnitella tunnit ja tauot paremmin, repaleiset päivät ja motivaation puute on esteenä." Ei merkitystä, koska en ole hankkeesta kuulutkaan, en osaa sanoa, en ole törmännyt, en tiedä, en osaa sanoa, ei kai mitenkään, en ole nähnyt minkäänlaista ymmärrystä käytännön opetustyössä, en tiedä kuinka opettajaa voidaan informoida, jos jollakin on ongelmaa. Diagnoosin kertominen ei ole auttanut, kun itse ongelman ratkaisu on vaikeaa. En ole saanut tenttiaikaa, kenellekähän asia kuuluu, en ole saanut vastausta".

Hankkeesta saadun kokemuksen pohjalta voidaan todeta, että alkukiinnostuksen jälkeen esteettömyyden raivaaminen pedagogiikan näkökulmasta on haasteellista. Haasteet ovat monimuotoisia ja yksilöllisiä. Sosiaali- ja terveystieteiden puolelta on hakeuduttu enempi Luki-testaukseen ja ohjaukseen KTAMKista. Yksilö- ja ryhmä ohjaukset ovat tehostuneet. RAMKissa tukiklinikka toiminnan ja suunnitelmallisen HOPS - sekä tuutoriopettajan toiminnan kautta on opiskelun esteettömyyden vähentäminen jäänyt elämään opiskelijaohjauksessa.

Opiskeluympäristöihin tehtyjen kartoitusten pohjalta on epäkohtia ainakin osittain korjattu ja asiaa on luvattu huomioida rakennusten remontoinnin yhteydessä. Sähköiseen verkkoympäristöön on tehty esteettömyys-testauksia ja asian huomiointi on otettu mukaan ohjelmien suunnittelussa.

7. HANKKEEN TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN

Esteetön opiskelu-hankkeessa luotuja tai aloitettuja toimintoja on tarkoitus hyödyntää myös jatkossa molemmissa ammattikorkeakouluissa. KTAMK:ssa opettajatutoreilta saadun tiedon pohjalta aloitetaan vuoden 2010 alusta sosiaali- ja terveysalan koulutuksen toimialalla työnohjaus tutoropettajille. LUKI-testaukset, ohjeistukset ja tehostetut ohjaukset yksilö- sekä ryhmätasolla ovat käytössä ja RAMKissa tukiklinikka –ryhmät jatkuvat lisäohjausta tarvitseville lähinnä kielissä, matematiikassa ja opinnäytetyön ohjauksessa. Lapin korkeakoulukonsernin yhteistyöryhmissä toivotaan hyödynnettävän asiantuntijuutta. Opiskelijahyvinvointi, liikunta sekä esteettömyys ovat mukana yhteistyössä ja kirjastopisteissä toimivat infopisteet. Valtakunnallisen verkoston (ESOK) tuottamaa materiaali ja ohjeistusta hyödynnetään opetuksessa ja ohjauksessa.

8. POHDINTA

Esteetön korkeakouluopiskelu – hankkeen aktiivisin toiminta-aika oli vuonna 2008. Hanke jatkui vielä vuoden 2009 ja toiminta hiipui hankkeen osalta keväällä 2009. Hankkeen yksi iso tavoite oli KTAMK:ssa pedagogisen toimintamallin kehittäminen opiskelun esteettömyyden turvaamiseksi. Todellisuudessa hankkeen aikana päästiin kartoittamaan opiskelun esteitä, kuten lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksien sekä mielenterveydellisten ongelmien sekä psykososiaalisen tuen merkitystä esteettömän opiskelun turvaamiseksi. Lisäksi fyysisten esteiden kartoitus tehtiin kiinteistöpalvelun tilaamana.

Hankkeen toiminta Kemi-Tornion amk:ssa yli toimialojen rajojen oli projektiryhmän jäsenten kautta mahdollista. Samanaikaisesti KTAMK:ssa oli Opinpaja- hanke, joka täydensi esteettömän opiskelun jalkautumista keskittyen erityisesti opinnoissa valmistumisen viivästymisen kysymyksiin.

Hankkeen toiminnassa saavutettiin esteettömyyden ajatuksen tietoiseksi tekemistä, mutta pedagoginen toiminta jatkuu ammattikorkeakouluissa. Valtakunnallisen ESOK -hankkeen loppuseminaarissa, joulukuussa 2009, ARENE:n taholta ilmaistiin, että esteettömyys tulee näkyä ammattikorkeakoulujen tavoite- ja tulosneuvotteluissa tulevaisuudessa. Tämän perusteella voi toivoa, että esteettömyys eläisi

korkeakouluopiskelijoiden oppimisessa ja oppimisympäristöissä tavoitteena ja toimintana.

Hankkeen koordinoijana opin näkemään maltillisen kehityksen, niin esteettömyyden kuin oppimisen ja ohjaamisen asioissa. Ammattikorkeakouluissa ja niiden eri toimialoilla elämme erilaisissa vaiheissa esteettömyyden ja muunkin pedagogiikan toteutumisessa.

LÄHTEET

Alaranta, H., Ekroos, T., Innanen, T. & Nevala-Puranen, T. 2001. Esteetön työympäristö liikuntavammallisille. Opas työterveyshuolto- ja työsuojeluhenkilöstölle. Työterveyslaitos. Vammalan Kirjapaino, Vammala.

Esteettömyys korkeakoulujen verkkosivuilla ESOK,
<http://esok.jyu.fi/julkaisut/>

Esteetön opiskelu www-sivu, <http://virtual.ramk.fi/esteettomyys/>

Esteetön opiskelu yliopistossa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6,
 (ISBN 952-442-871-7)

Euramaa, S-L., Saarivaara, Kurri., Kunttu, K., 2006 j Opiskelukyvyn
 käsitekartta. Muistio YHTS

Haapala, S., Urhonen, A-M., 2005. Asenteet suomalaisessa yhteiskunnassa.
http://www.syl.helsinki.fi/asiakirjat/esteeton_opiskelu.doc

Kuulonhuoltoliitto ry 2006. Esteetön opiskelu.
http://www.esteetonopiskelu.fi/sivu.php?artikkeli_id=10

Laaksonen, Elina 2005. Esteetön opiskelu yliopistossa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6. Osoitteessa
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_297_opm06.pdf?lang=fi.

Nordlund, Marika 2005. Erilainen opiskelija ammattikorkeakoulussa. KeVer Ammattikorkeakoulututkimuksen verkkolehti 2/2005. Osoitteessa
<http://www.piramk.fi/kever/kever.nsf/b40cd14e5ef222e9c2256dfd005cfeac/CA3CE443BFAE78D1C22570100064842E>

Opetushallituksen tiedote 2007; Aimo Naukkarinen, Tarja Ladonlahti ja Timo Saloviita sekä Raija Pirttimaan luento; inklusio – käsitteestä koulussa ja kasvatuksessa Hämeenlinnassa. 6.9.2007

Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12

Pedagoginen strategia RAMK 2015 ja KTAMK 2012

Perttula, Juha, Esteetön korkeakouluuyhteisö, (seminaariluento 4.11.2008)

SAMOK ry <http://www.samok.fi/> , Opiskelijatutkimussäätiö Otus <http://www.otus.fi/index.php/mikae-on-otus.html>

Suomen peruslaki (731/1999)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tapanien, Annika-Kauppinen, Tapani-Kivinen, Kirsti-Kotilainen, Helinä-Kureniemi, Marja-Pajukoski, Marja 2002. Ympäristö ja hyvinvointi. Stakes. WSOY, Helsinki.

Terve fiilinki – parempi meininki opiskelijahyvinvointihankkeen 2.1.2005 - 31.12.2006 loppuraportti .

Ympäristöministeriö 2004. Esteetön rakennus: määräykset ja ohjeet 2005. Edita Prima Oy, Helsinki.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

Osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>
12.8.2006.

(Ahonen 2008)

http://www.jyu.fi/erillis/agoracenter/hyvinvointi/esitykset/tiivistelmat/Ahonen_8.2.2008.pdf

Esteetön korkeakouluopiskelu –hankeraportti, 2009, KTAMK ja RAMK

(Kuntoutussäätiö 2008)

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/miten_tukea.html

(Amiedu 2008)

(<http://www.amiedu.net/jokeri/oppiminen/mielenterveys.htm>)

(Sisu 2008) Rauste-von Wright, Maijaliisa ja Johan von Wright (1994)

<http://www.vte.fi/sisu/oppimisk/tekstit/konstr.htm>